



## International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7<sup>th</sup> January, 2025

### YAQIN SHARQ MINTAQASIDA MIGRATSIYA MUAMMOSI VA UNING BOSHQA DAVLATLARGA TA'SIRI

Xalilov Saidakbar Muratovich

O'zbekiston Milliy universiteti Siyosatshunoslik yo'nalishi 4-kurs talabasi

#### Annotatsiya:

Mazkur maqola Yaqin Sharq mintaqasida kechayotgan urushlar va noqulay geografik joylashuv oqibatida ushbu mintaqadagi migratsiya jarayonlari va oqibatlari haqidadir. Maqolaning asosiy mavzusi ushbu mintaqada joylashgan asosiy urush o'chog'lariga aylanib qolgan davlatlar aholisini Yevropa va Shimoliy Afrika davlatlariga ko'chib o'tayotgani yoritilgan.

**Kalit sozlar:** Yaqin Sharq, migratsiya, qurolli to'qnashuvlar, geografik muammolar, demografik omillar, norozilik, Arab bahori, global migratsiya.

Yaqin Sharq ichki va xalqaro migratsiya jarayonlarining yuqori intensivligiga yega mintaqadir. Buning sabablari murakkab va ko'p qirrali, ammo bir nechta asosiy omillarni aniqlash mumkin. Birinchi omil: qurolli to'qnashuvlar va siyosiy beqarorlik. Mintaqada Suriya, Yaman va Iroqdagi urushlar, shuningdek, Isroil-Falastin mojarosi kabi ko'plab mojarolar mavjud. Bu zo'ravonlik va ta'qiblardan panoh izlayotgan aholining katta ko'chishiga olib keladi. Iqtisodiy muammolar Yaqin Sharq mamlakatlaridan kelgan muhojirlar oqimini ko'paytiradigan yana bir omil. Resurslarning notekis taqsimlanishi, yuqori ishsizlik, qashshoqlik va iqtisodiy imkoniyatlarning yetishmasligi odamlarni boshqa mamlakatlarda yaxshi hayot izlashga majbur qiladi.

Atrof-muhit muammolari: suv tanqisligi, iqlim o'zgarishi va boshqa ekologik muammolar ham odamlarning ko'chishiga yordam beradi.

Demografik omillarga ba'zi mamlakatlarda aholining tez o'sishi kiradi, bu yesa resurslar va infratuzilmaga bosim o'tkazadi. Yaqin Sharqdagi migratsiyadan eng ko'p zarar ko'rgan ba'zi mamlakatlarga Suriya, Iroq, Livan, Isroil, Yeron, Falastin ma'muriyati va Turkiya kiradi. Ushbu mamlakatlar o'z hududlaridagi mojarolar va siyosiy muammolar tufayli doimiy ravishda qochqinlar toshqiniga duch



## International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7<sup>th</sup> January, 2025

kelishmoqda. Masalan, Suriya mojarosi dunyodagi eng yirik gumanitar inqirozlardan biriga olib keldi, bu millionlab odamlarni o'z uylaridan qochishga va o'z mamlakatlaridan tashqarida boshpana izlashga majbur qildi.

Ommaviy migratsiya masalasi kontekstidagi eng muhim voqealardan biri Yaqin Sharq mintaqasidagi "Arab bahori" omili bo'ldi. "Arab bahori" - bu 2010-yillarning boshlarida Yaqin Sharq mamlakatlarining migratsiya muammosiga sezilarli va ko'p qirrali ta'sir ko'rsatgan bir qator norozilik va qo'zg'olonlar boshlandi<sup>1</sup>. Suriya, Liviya va Yaman kabi bir qator mamlakatlarda Arab bahori fuqarolar urushi va uzoq davom yetgan mojarolarga olib keldi va millionlab odamlarni xavfsizlik izlab uylaridan qochishga majbur qildi. Siyosiy beqarorlik va mojarolar tufayli yuzaga kelgan iqtisodiy zarbalar ishsizlik, qashshoqlik va turmush darajasining pasayishiga olib keldi, bu yesa odamlarning boshqa mamlakatlarga ko'chib o'tishlari uchun qo'shimcha rag'bat bo'ldi. Noroziliklar bostirilgan ba'zi mamlakatlarda repressiya va inson huquqlari buzilishi kuchayib, ta'qiblardan qo'rqqan odamlarni chet yelga panoz izlashga majbur qildi. Migratsiya oqimlarining muhim qismi ichki bo'lib qoldi, odamlar mojaro va zo'ravonlik zonalaridan qochib, o'z mamlakatlari mintaqalariga ko'chib o'tdilar. Turkiya, Livan va Iordaniya kabi qo'shni davlatlar Suriya, Iroq va Yamandan ko'plab qochqinlarni qabul qilishdi. Xavfsizlik va yaxshi hayot izlab, ba'zi muhojirlar va qochqinlar Yevropaga yo'l olishdi, bu yesa 2015 yilda migratsiya inqiroziga olib keldi. Bunday voqealar tarixda katta iz qoldirdi, qochqinlarni qabul qilgan mamlakatlarga ham, aholining chiqib ketishiga va xalqaro hamjamiyatning boshqa mamlakatlariga ham ta'sir ko'rsatdi. Bu Yaqin Sharq demografiyasi va iqtisodiyoti uchun uzoq muddatli oqibatlarga olib keldi. Ommaviy migratsiya demografik tuzilmaning o'zgarishiga olib keldi, mamlakatlar malakali ishchi kuchining chiqib ketishiga duch kelmoqdalar va mezbon mamlakatlar ko'plab muhojirlar va qochqinlarni birlashtirish zarurati bilan duch kelishmoqda. Shunday qilib, "Arab bahori" Yaqin Sharq mintaqasida migratsiya oqimini ko'paytirgan va ularning yo'nalishlariga ta'sir ko'rsatgan asosiy omillardan biriga aylandi. Ushbu voqealarning oqibatlari bugungi kunda ham sezilib, mintaqa mamlakatlari va xalqaro hamjamiyat uchun yangi muammolar va dilemmalar yaratmoqda.

<sup>1</sup>. Десять лет «арабской весны»: пейзаж после битвы // Россия в глобальной политике // URL: <https://globalaffairs.ru/articles/desyat-let-vesny/> (Дата обращения: 21.04.2024).



## International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7<sup>th</sup> January, 2025

Migratsiya oqimining ko'payishining barcha oqibatlarini to'liq his qilgan mamlakatlar misollari orasida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin. Davom etayotgan fuqarolar urushi tufayli Suriya dunyodagi eng katta qochqinlar manbai hisoblanadi. Suriyadagi mojaro 2011-yilda boshlangan va ko'plab qurbonlar, infratuzilmaning vayron bo'lishi, ommaviy parvoz va gumanitar vaziyatning yomonlashishiga olib kelgan<sup>2</sup>. Millionlab suriyaliklar o'z uylarini tashlab, Turkiya, Livan va Iordaniya kabi qo'shni mamlakatlarda, shuningdek Yevropada boshpana izlashga majbur bo'ldilar. Bu muhojirlar va qochqinlarning katta oqimiga olib keldi, bu gumanitar inqirozni keltirib chiqardi va mintaqada keskinlikni keltirib chiqardi. Suriyadan qochqinlarni qabul qilgan ko'plab mamlakatlar ijtimoiy integratsiya muammosiga, shuningdek, iqtisodiy va siyosiy muammolarga duch kelishdi. Bundan tashqari, Suriyadan ommaviy parvoz transmilliy oqibatlarga olib keldi, masalan, terrorchilik tahdidining kuchayishi, ekstremizmning tarqalishi va xalqaro jinoyatchilikning ko'payishi. Suriyadagi fuqarolar urushi xalqaro hamjamiyatga ham ta'sir qilib, mojaroni hal qilish va qochqinlarga yordam berish zarurligi haqidagi munozaralarga sabab bo'ldi. Dunyoning ko'plab mamlakatlari Suriyadan kelgan qochqinlarga gumanitar yordam, jumladan, moliyaviy yordam, boshpana va tibbiy yordam ko'rsatish choralarini ko'rishga majbur bo'ldi. Biroq, turli mamlakatlardan kelgan odamlar, shu jumladan suriyaliklar Yevropaga noqonuniy kanallar orqali kirishga harakat qilganda, noqonuniy migratsiya muammosi ham mavjud. Bu muhojirlarni qabul qiladigan mamlakatlar uchun qo'shimcha qiyinchiliklar tug'diradi, chunki ular yo'lda xavf-xatarlarga, shu jumladan kontrabandachilarga va noqulay yashash sharoitlariga duch kelishi mumkin. Bundan tashqari, Suriyadan kelgan qochqinlar, boshqa muhojirlar singari, ijtimoiy moslashuv muammolariga duch kelishmoqda va ular ko'pincha til bilimi, kasb-hunar ta'limi va ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatiga ega emaslar. Bu nafaqat integratsiya muammolarini, balki ijtimoiy norozilik va nizolarning kuchayishini ham olib keladi.

Yamanda davom yetayotgan mojaro ham gumanitar inqirozga va aholining katta ko'chishiga olib keldi. Yamandagi urush 2014-yilda boshlangan va ko'plab

<sup>2</sup> Матвеев И.А. Сирия в конфликте / И.А. Матвеев. - Отв. ред. В.А. Кузнецов. – М.: Институт востоковедения РАН, 2020. 496-бет.



## International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: [econfseries.com](http://econfseries.com)

7<sup>th</sup> January, 2025

fuqarolik qurbonlariga, mamlakat infratuzilmasining vayron bo'lishiga va odamlarning turmush darajasining pasayishiga olib kelgan<sup>3</sup>. Bu holat ko'plab Yamanliklarni o'z mamlakatlaridan tashqarida xavfsiz va yaxshi yashash sharoitlarini izlashga majbur qildi, bu esa migratsiyaning kuchayishiga olib keldi. Saudiya Arabistoni, BAA, Ummon va boshqalar kabi Yaqin Sharq mamlakatlari Yamandan qochqinlar va muhojirlar oqimining ko'payishiga duch kelishdi. Ularning aksariyati irqiy va madaniy aloqalari yaqinligi sababli mintaqaning qo'shni davlatlaridan himoya va qo'llab-quvvatlashga intilishadi. Biroq, ularning ushbu mamlakatlarda bo'lishlari qochqin maqomini olishga cheklovlar yoki iqtisodiy qiyinchiliklar va qat'iy immigratsiya siyosati tufayli vaqtinchalik bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, Yamandan kelgan ba'zi muhojirlar Yaqin Sharqni tark yetib, uzoqroq joylarga, shu jumladan Yevropaga sayohat qilishni qidirmoqdalar. Biroq, bu ko'pincha noqonuniy sayohat, kontrabandachilar qurboniga aylanish yoki noqonuniy migratsiya tarmoqlariga kirish xavfi kabi ko'plab muammolarni keltirib chiqaradi. Yamandagi mojaro tufayli yuzaga kelgan migratsiya inqirozi natijasida nafaqat gumanitar muammolar, balki ijtimoiy-iqtisodiy muammolar ham yuzaga keladi. Ko'p sonli qochqinlar va muhojirlarning kelishi qabul qiluvchi mamlakatlarning resurslariga bosim o'tkazib, kelganlar va mahalliy aholi uchun boshpana, oziq-ovqat, tibbiy yordam va ta'lim berish zarurligini keltirib chiqarishi mumkin. Bundan tashqari, Yaman migratsiya mezbon mamlakatlarda allaqachon mavjud iqtisodiy vaziyatni yomonlashib mumkin, kelganlar mahalliy aholi bilan ish o'rinlari uchun raqobat qilishi mumkin, deb, oshdi ishsizlik va ijtimoiy keskinlik olib kelishi mumkin bo'lgan. Shuni hisobga olish kerak bo'lgan yana bir jihat-migratsiya oqimining ko'payishi tufayli Yaqin Sharqdagi mintaqaning beqarorlashishi xavfi. Demografik vaziyatning o'zgarishi, ayniqsa Yamandagi mojaro tendentsiyalarini hisobga olgan holda, ekstremizm, irqiy yoki etnik nizolarning kuchayishi xavfi kabi siyosiy va ijtimoiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Ishidga qarshi urush tugaganiga qaramay (Rossiya Federatsiyasida taqiqlangan), Iroq beqarorlik va zo'ravonlikdan aziyat chekishda davom etmoqda, bu esa ichki

<sup>3</sup>. Исаков А.С. Вооруженный конфликт в Йемене: анализ интересов сторон и перспективы разрешения // URL: [https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/32328/1/klo\\_2015\\_182.pdf](https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/32328/1/klo_2015_182.pdf) (Дата обращения: 19.03.2024).



## International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: [econfseries.com](http://econfseries.com)

7<sup>th</sup> January, 2025

ko'chish va migratsiyaga olib keladi. Livan va Iordaniya Suriya va Falastindan ko'plab qochqinlarni qabul qildilar, bu ularning iqtisodiyoti va infratuzilmasiga katta ziyon keltiradi. Turkiya Yevropaga ketayotgan muhojirlar va qochqinlar uchun asosiy tranzit davlatlardan biri hisoblanadi. 2000-yillarning boshidan beri Iroq jiddiy siyosiy, ijtimoiy va harbiy qiyinchiliklarga duch keldi, xususan, 2003-yilda AQSH boshchiligidagi koalitsiya bosqini boshlanishi bilan urush avj oldi<sup>4</sup>. Ushbu mojaro ko'p yillik qurolli to'qnashuvlar, fuqarolar tartibsizliklari, teraktlar va gumanitar ofatlarga olib keldi. Ichki mojaro va terrorizm tahdidi natijasida ko'plab iroqliklar yaxshi hayot izlab o'z vatanlarini tark yetishga majbur bo'ldilar, bu yesa mamlakat ichida ham, tashqarisida ham qochqinlar va muhojirlar oqimining sezilarli darajada ko'payishiga olib keldi. Iordaniya, Turkiya, Livan, Yeron kabi qo'shni davlatlar, shuningdek fors ko'rfazi mamlakatlari iroqlik qochqinlar va muhojirlar sonining ko'payishiga duch kelishdi, bu yesa mezbon mamlakatlar uchun qiyinchiliklar tug'dirdi, chunki migrantlar oqimi mintaqadagi ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy barqarorlikka bosim o'tkazishi mumkin yedi. Qochqinlarning katta oqimi uy-joy, oziq-ovqat, tibbiy yordam va ta'lim kabi asosiy yehtiyojlarini ta'minlash uchun qo'shimcha resurslarni talab qildi. Bundan tashqari, Iroqdan migratsiya oqimi demografikaga ham ta'sir qilishi mumkin, bu qochqinlarning yangi jamoaga qo'shilishi bilan bog'liq ijtimoiy va madaniy to'qnashuvlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, Iroqdagi mojaroning migratsiya oqibatlari migrantlarning Yaqin Sharqdagi turli yo'llar orqali va undan keyin Yevropa va boshqa mintaqalarga o'tishi mumkinligi sababli boshqa mintaqalarga ham tarqalishi mumkin.

Isroil-Falastin mojarosi Yaqin Sharq tarixidagi eng murakkab va uzoq muddatli mojarolardan biri bo'lib, ushbu mintaqadagi migratsiya muammosiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu mojaroning ildizlari tarixga chuqur kirib boradi va Isroilliklar va falastinliklar o'rtasidagi hududiy, yetnik, diniy va siyosiy qarama-qarshiliklar bilan bog'liq<sup>5</sup>. Isroil-Falastin mojarosidagi murakkabliklar va keskinliklar inson huquqlarining buzilishi, zo'ravon qurolli to'qnashuvlar va fuqarolarning hayotini

<sup>4</sup> Кузнецов Д.В. Иракский кризис: очерк событий. Документы и материалы / Д.В. Кузнецов. Учебное пособие. Благовещенск: Издательство БГПУ, 2006. 101-бет.

<sup>5</sup> Морозов В.М., Мельникова С.В. Палестино-израильский конфликт, эволюция подходов к урегулированию / В.М. Морозов, С.В. Мельникова. – М.: МГИМО-Университет МИД России, 2023. 4-бет.



## International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: [econfseries.com](http://econfseries.com)

7<sup>th</sup> January, 2025

yo'qotish kabi jiddiy gumanitar oqibatlariga olib keldi. Ushbu voqealar natijasida ko'plab falastinliklar o'z uylarini tashlab, boshqa mamlakatlarda yoki o'z mamlakatlarida boshpana izlashga majbur bo'ldilar. Ko'plab falastinliklar o'z uylarini tashlab, Iordaniya, Livan, Suriya, Misr va boshqalar kabi yaqin mamlakatlarga borishga majbur bo'lishdi. Ushbu migratsiya allaqachon o'z muammolariga duch kelgan mamlakatlar va qochqinlarga yordam berish uchun cheklangan resurslar uchun qo'shimcha gumanitar muammolarni keltirib chiqardi. Qo'shni davlatlardan boshpana topa olmagan ba'zi falastinliklar, masalan, Yevropaga yoki boshqa mintaqalarga sayohatlarini davom ettirishlari mumkin. Bu qochqinlarni qabul qiluvchi davlatlar uchun qiyinchiliklarga olib keladi, ular muhojirlarning holati va integratsiyasi masalalarini hal qilishlari, shuningdek ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va himoya qilishlari kerak. Shunday qilib, globallashtirish sharoitida odamlarning sayyoramiz bo'ylab tez harakatlanishi ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, madaniy va gumanitar nuqtai nazardan tobora keng tarqalgan va muhim hodisaga aylanib bormoqda. Bir qator davlatlarning zaif ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, davlat darajasida tizimli muammolarning mavjudligi, mavjud bo'lganlarning keskinligi va kuchayishining yangi nuqtalarining paydo bo'lishi, harbiy va millatlararo nizolar – og'ir demografik vaziyat-bularning barchasi yaxshi hayotga intilayotgan odamlarning yangi va yangi migratsiya oqimlarini keltirib chiqaradi. Suriyadagi fuqarolar urushi, Yamandagi mojarolar, Iroqdagi mojarolar, Isroil-Falastin mojarosi va keskin keskinlik va siyosiy beqarorlik holatlarini keltirib chiqaradigan boshqa omillar inson huquqlarining buzilishiga, infratuzilmaning yo'q qilinishiga va tinch aholi hayotiga tahdidlarga olib keladi, Yaqin Sharqda qo'shimcha gumanitar va migratsiya muammolarini keltirib chiqaradi. Xuddi shu paytni o'zida, bunday mojarolar mintaqada xalqaro migratsiya allaqachon murakkab tizimini putur, uning hukumatlari bosim oshirish va muhojirlar uchun yordam berishga harakat xalqaro tashkilotlar uchun qiyinchiliklar yaratish. Bu, o'z navbatida, global migratsiya tendentsiyalariga hissa qo'shadi, xalqaro qochqinlarni himoya qilish tizimining yaxlitligiga ta'sir qiladi va ushbu sohadagi islohotlar to'g'risida munozaralarga sabab bo'ladi.



## International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7<sup>th</sup> January, 2025

### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Десять лет «арабской весны»: пейзаж после битвы // Россия в глобальной политике // URL: <https://globalaffairs.ru/articles/desyat-let-vesny/> (Дата обращения: 21.04.2024).
2. Исаков А.С. Вооруженный конфликт в Йемене: анализ интересов сторон и перспективы разрешения // URL: [https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/32328/1/klo\\_2015\\_182.pdf](https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/32328/1/klo_2015_182.pdf) (Дата обращения 19.03.2024).
3. Как обеспечить стабильность и мир на Ближнем Востоке // Международный дискуссионный клуб Валдай // URL: <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/kak-obespechit-stabilnost-i-mir-na-blizhnem-vostoke/> (Дата обращения: 21.04.2024).
4. Ten years of the “Arab Spring”: landscape after the battle // Russia in global politics // URL: <https://globalaffairs.ru/articles/desyat-let-vesny/> (04.21.2024).
5. Isakov A.S. Armed conflict in Yemen: analysis of the interests of the parties and prospects for resolution // URL: [https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/32328/1/klo\\_2015\\_182.pdf](https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/32328/1/klo_2015_182.pdf) (03.19.2024).
6. How to ensure stability and peace in the Middle East // Valdai International Discussion Club // URL: <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/kak-obespechit-stabilnost-i-mir-na-blizhnem-vostoke/> (04.21.2024).
7. Kuznetsov D.V. The Iraqi crisis: an outline of events. Documents and materials / D.V. Kuznetsov. Tutorial. Blagoveshchensk: BSPU Publishing House, 2006. 101 p.
8. Matveev I.A. Syria in conflict / I.A. Matveev. - Answer. ed. V.A. Kuznetsov. – M.: Institute of Oriental Studies RAS, 2020. 496 p.
9. Morozov V.M., Melnikova S.V. The Palestinian-Israeli conflict, the evolution of approaches to resolution / V.M. Morozov, S.V. Melnikova. – M.: MGIMO-University of the Ministry of Foreign Affairs of Russia, 2023. 4 p.
10. Naumkin V.V., Baranovsky V.G. The Middle East in a changing global context / V.G. Baranovsky, V.V. Naumkin. – M.: Publishing house: IV RAS, 2018. 556 p.



## International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: [econfseries.com](http://econfseries.com)

7<sup>th</sup> January, 2025

- 
11. Shkvarun M.A., Iskenderov S.A., Maslanov K.D. Migration problems in the 21st century, the impact of the flow of refugees from the Middle East on Western Europe // Socio-political sciences. 2019. № 2. // URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/migratsionnye-problemy-v-xxi-veke-vliyanie-potoka-bezhentsev-iz-stran-blizhnego-vostoka-na-zapadnuyu-evropu> (04.21.2024).